

MARTON GÉZA

1880—1957

(Búcsúbeszéd Marton Géza ravatalánál)

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanácsa, az Állam- és Jogtudományi Kara mélységes megilletődéssel és fájdalommal búcsúzik dr. h. c. Marton Gézától, nagyhírű professzorától, a Kossuth-díj arany fokozatával kitüntetett akadémikustól, a civiljog és a római jog tudományának világszerte ismert és elismert tudósától. Búcsúzom Tóled Collega Maior, kedves, mindig mosolygó, segíteni kész atyai jóbarát.

Csak most, néhány hete írták rólad : nem mindennapi esemény, ha tudóst Kossuth-díjjal öveznek. Kevés azoknak a száma, akik megérhetik, hogy doktorrá avatásuk után fél évszázaddal aranydiplomát kaphatnak. Alig találni párját annak, aki száz és még annál is több szemeszteren át taníthat az egyetemi katedrán és annak, akit az az Egyetem, amelynek egykor hallgatója, később magántanára és negyvenegy szemeszter hosszú idején ordináriusa, a legnagyobb kitüntetésével : a díszdoktori cím adományozásával honoris causa doktorrá avassa. Marton Gézát, a tudós tanárt, a tanulmányok példásan lelkes oktatóját egy éven belül illette mindezzel a Magyar Népköztársaság, a magyar tudomány, az Eötvös Loránd Tudományegyetem.

Hetvenöt éves volt, amikor a neki kijáró elismerésnek e jeleit élvezhette.

Nem hamar, nem korán, nem is könnyen és soha, még részben sem előlegként kapott hosszú életútján nagy tudóst illető elismerést.

Életműve : a polgári jogi felelősségi rendszer kidolgozása volt. A jogellenes cselekmények jogkövetkezményei úgyszólván egész tudósi életén át foglalkoztatták. Kezdetben : 1907-ben a problémakört a büntetőjog vonatkozásaiban közelíti, Debrecenben írja és 1911-ben ott jelenik meg első nagy monográfiája, címe: *A furtum, mint delictum privatum*. A károkozásért való objektív felelősség helyességét vallja a „Felelősség custodiáért” című munkájában, amely az interpoláció-kutatás terén úttörő. Ezután egyre határozottabban fejti ki az uralkodó szubjektív felelősségi rendszerrel szemben az objektív rendszer haladó és ezért jogpolitikai szempontból is indokolt nézetét. „Veruschuldensprinzip — Verursachungsprinzip” (1926-ban), „Veszélyes üzem” (1931-ben), „A szubjektív és objektív felelősségi elv küzdelme a francia judikaturában” (1931-ben), „Az objektív felelősség elve a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában” (1933-ban), „Obligations de resultat et obligations de moyens” (1935-ben), „Magánjogi és büntetőjogi szankciók” (1937-ben), „Obligatio ex delicto” (1938-ban) azok a főbb, e tárgykörbe tartozó, önmagukban is értékes tanulmányai, amelyek a gondolat fejlődését jelzik világszerte ismert és nagyrabecsült, francia nyelvű monográfiájáig : a Párizsban 1938-ban megjelent : „Les fondamentales de la responsabilité civile”-ig, amely az egész nemzetközi irodalom

feldolgozásával Marton Géza minden részletre is kiterjedő elvi állásfoglalását adja.

Erről írták Szladits Károly és mások, „hogy egyfelől a szerződési és szerződésen kívüli, másfelől a vétkességi és okozatossági felelősség tanát egységbe foglaló, megkapóan merész elméleti felépítés, gondolatgazdagságával és mélységével egyenesen lenyűgöző . . . Marton e könyvével olyan alapvető jelentőségű munkát végzett, amellyel minden nemzet jogelméletének számolni kell, s amely a kérdést világviszonylatban is lényegesen előbbre vitte”.

Akadémiai székfoglalójában a római magánjog felelősségtanának a válságát fejt ki — hirdetvén az objektív felelősségi rendszer helytállóságát.

Számos tanulmánya lát ezután is napvilágot bel- és külföldön egyaránt.

Neve világszerte ismert, a szovjet jogászok: Agarkov és mások méltatják. 1945-ben a felszabadulásban haladó, előremutató eszméi valóraváltásának a lehetőségét látja. Úgy véli, hogy tudományos felfogása előtt a tér megnyílik. A Magyar—Szovjet baráti társaságot tagságával ékesíti. Megtanul oroszul, a szovjet jogot és jogtudományt eredetiben tanulmányozza, a szovjet polgári jogi törvénykönyvre hivatkozik már oly időben, amikor még hazánkban alig és kevesek képesek erre.

1945-ben elsőnek és sokáig a jogtudósok között egyedül kap meghívást a Szovjetunió Tudományos Akadémiájától.

A magyar polgári törvénykönyv elkészítésének 1953-ban megindult munkálata serkenti a 73 éves professzort nagy műve befejezésére. A műben a polgári felelősségi rendszert — bár az okozatosság klasszikus, John Stuart Mill szerinti felfogását fogadta el alapul — az objektív felelősség elvét általános érvényesülésre hivatott módon építi ki minden részletében. Különösen nagy súlyt helyezett annak a kimunkálására, hogy a nagyüzemi termelés rendjének mi a hatása a felelősség rendszerére.

A polgári törvénykönyv tervezetének most széles körben megvitatás tárgyát tevő szövege nem minden részletében azonos a Marton Géza által kidolgozott megoldással, az azonban kétségtelen, hogy minden — a kódex-tervezet kidolgozásában részt vett jogászban és jogtudósban nemcsak mély nyomokat keletkeztetett, de a megoldásra várt problémák áttekintését, teljes jelentőségük felismerését elősegítette, lehetővé tette. Marton Géza mélyen tudományos elgondolásai, a közeljövőben feltehetően törvénnyé váló, elkészült kódex-tervezetünkön keresztül jogunk alakulására nagy hatással voltak és a kezdettől haladó jellegű nézetek valóban építő erőhöz jutottak — ahogyan ő azt 1945-től remélte, hitte.

Hasonlót állapíthatunk meg az immár 35 év jogászfjúsága tudásának a megalapozásához hozzájáruló római jogi institutios könyvéről, amely a sok belföldön írt és idegen nyelvből lefordított hasonló mű közül belső értékével jutott egyeduralomra. A tudomány eredményeinek könnyen érthető modorban való közvetítése annál értékesebb és annál nehezebb feladat kitűnő megoldását jelenti, mert Marton Géza a római jogot nem egy bizonyos időpontbeli állapotában, hanem a római rabszolgatársadalom gazdasági jelenségei nyomán a jogi intézményekben beállott változásokat csaknem minden kérdésben érzékeltetve mutatja be.

Marton Géza *hosszú* életpályáján még *ehhez* képest is sokat, nagyon sokat alkotott:

Nem is egyszertízezer jogász, köztük még a leggyengébbek is, akik a keze alól 50 éven át kikerültek az életbe, magukkal vitték a legfontosabb alapelvek

lényeges elemeit. Mindmégannyi bizonyíték arra, hogy lelkesedő, és a gondozására bízott ifjúság sorsát szíven viselő tanár mintaképe volt egész működése alatt.

Ennyire, ily sokra azért lehetett képes, mert fennkölt emberi tulajdonságok voltak sajátjai :

Hálásan megelégedett volt; ő mondta így : „A sors nagyon kegyes volt hozzám, mert nekem már férfikorom kezdetén megadta azt, amiért Arany János élete végén is oly szívhez szólóan sóvárgott: megadta a »független nyugalmat«, melyben nemcsak a dal, de a teremtő tudományos munka is megfogandó: megadta nekem azt a lehetőséget, hogy azon a pályán élhessek, amely egyéniségemnek, hajlamaimnak a legjobban megfelelt, ahol az anyagi létfenntartás mindennapi gondjaitól függetlenül, bürokrata robotmunkától mentesen, kongeniális munkatársak körében szabadon élhettem szaktanulmányaimnak, sőt azok szűkebb körét átlépve, életem javakorát, munkaképességem legszebb idejét a jogrendszer egyik legalapvetőbb problémájának kutatására szentelhettem.”

Valóban — helyes értelemben — független tudós és független professzor volt. 1948-ban, dékánuságakor jelentette ki, „hogy a jogászok nevelésének a fennálló államhatalom igényeihez kell igazodnia, s így az államhatalom kezelésmódjában beállott változásokhoz a jogi oktatásnak is hozzá kell simulnia. A jog tanításának az élő jog tanításának kell lennie” — hangoztatta.

Csak természetes, hogy a békemozgalom nagytekintélyű résztvevője volt és meggyőződéssel, meggyőzően hirdette, hogy „a háború a legfőbb rossz, amelyet az ember önostobasága zúdít vissza sajátmaga fejére, amely ellen tehát minden értelmes progresszív embernek teljes erőfeszítéssel kell küzdenie”.

Tudományos meggyőződéséért keményen küzdő, derűs és a kemény férfiről mégis igazán mondhatóan hűbájos egyénisége tette a magyar jogtudomány agathos graüszévé, aki 1956 lidérces októberében is szilárd volt, következetesen demokrata, s mert róla van szó, tehetjük hozzá, hogy *természetesen* a restauráció lehetőségének szelétől pillanatra sem szédülő. A hónapokra húzódó konszolidáció legelején is határozott, a leghaladóbb tudomány terjesztésének szükségességét hangoztató.

Tudós professzor, kedves jó barátom, emlékedet kegyelettel őrizzük, tudományod mindenkor embertársaink javára lesz és fennmarad.

KÁDÁR MIKLÓS